

Minnesanteckningar från samtal med Jonas Hafström den 20 april 1998

JH, som är jurist, arbetade i statsministerns kansli på Statsrådsberedningen under Carl Bildts tid som statsminister. JH var, och är, tjänstledig från UD och var departementsråd och utrikeshandläggare i SB. Nu arbetar JH som chef för Moderaternas internationella byrå.

JH åkte hem från avslutningsfesten i Rosenbad vid 23.30. Han tror sedan att det var hans syster Maria Hafström, som arbetar som departementsråd i Försvarsdepartementet, som ringde honom, troligen vid 2-3-tiden, och berättade att det var en passagerarfärja i sjönöd på Östersjön. Han förstod då att det var en stor olycka. Detta besked fick han privat, inte i tjänsten. Han ingick inte i larmkedjan. Han tror ändå att han ringde och talade med Lars Christiansson.

Han blev sedan kallad till ett tidigt morgonmöte på SB. Han minns inte vem som ringde och kallade. Härefter har han löpande anteckningar av vad som skedde den 28 september, den enda dag som han kom i kontakt med Estoniafrågan:

Klockan 07.45 möttes Carl Bildt, Olof Ehrenkrona, Per Zetterkvist och JH på statsministerns rum. Carl Bildt redogjorde då för nattens händelser; att resurser hade ställts till Åbos förfogande och att Ålandskonventionen hade upphävt till förmån för de danska helikoptrar som flugits in. Antingen hade Carl Bildt redan talat med Esko Aho och Mart Laar eller så gjorde han det under mötet. De tre var i alla fall överens om att de skulle träffas. Detta möte skulle äga rum på finska Utö. En svensk/estnisk undersökningskommission diskuterades.

JH talade med Peter Tejler på UD som skulle informera kabinettssekreteraren Lars-Åke Nilsson kl. 09.00. JH talade även med sin finske "motsvarighet" Pekka Houtaniemi. Det var de två som skötte de praktiska arrangemangen kring statsministermötet. Från början var det tänkt att man skulle flyga i helikopter från Sverige och passera över olycksplatsen. Men det var dels en resursfråga och dels enligt Pekka Houtaniemi ingen större idé eftersom det vid den tiden inte skulle finnas något att se vid olycksplatsen. Statsministermötet flyttades till Åbo, där de skulle kunna träffa överlevande på sjukhuset.

Klockan 09.00 hölls ett möte i regeringsrummet. Carl Bildt, Mats Odell, Per Egon Johansson, Per-Göran Blixt, någon annan sakkunnig från K, Olof Ehrenkrona, Per Zetterkvist och JH var närvarande. Då diskuterade en estnisk/finsk haverikommission som Sverige skulle biträda (osäkerhet rådde om upplägget på haverikommissionen). Även passagerarlistor diskuterades. Det visade sig att det var lika dålig ordning även på svensk sida. Någon hade en kontakt med Sjöfartsverket i detta ärende. JH ringde dessutom upp Norström & Thulins ledningscentral och fick tag på Hans Laidre - JH hade dennes direktnr sedan tidigare och det var därför han lyckades komma fram. Han förmedlade då telefonkontakten till Carl Bildt som alltid ville ha faktainformation "direkt från hästens mun".

JH gjorde upp en resplan från Bromma. Han talade med Mats Bergkvist, ambassadören i Helsingfors, och ställde honom till Åbo.

Frågor om landssorg och flaggning togs upp med Lars-Åke Nilsson och med hovmarskalken Ewerlöf. Under natten hade Carl Bildt varit i kontakt med vakthavande på UD för att få reda på vad som gällde i fråga om landssorg.

Det var hela tiden Carl Bildt som styrde och lade upp planerna för arbetet.

Klockan 09.30 var det på nytt ett möte hos Carl Bildt. Utöver honom var Olof Ehrenkrona, Lars Christiansson och JH med. Körschemat för dagen drogs:

kl. 11.00 - regeringssammanträde

kl. 12.20 - lämnar Bromma

kl. 14.15 - anländer Åbo (finsk tid)

Svenska ambassaden i Estland och Lars Grundberg kontaktas och informeras.

Carl Bildt berättade att han har talat med kungen om minnesgudstjänst och tyst minut.

Statsministern beslutade om flaggning på halv stång på officiella byggnader och rekommenderade att även andra allmänna byggnader skulle flagga på halv stång.

Carl Bildt redogjorde för sitt samtal med Hans Laidre på Norström & Thulin. Denne hade uppgivit att det fanns passagerarlistor med passnummer i Tallin. Detta berodde på att man hade behållit det sovjetiska systemet och fört dessa uppgifter för hand i land.

Carl Bildt ringde till Arilo räddningstjänst.

Klockan 09.40 togs kontakt med Lars-Åke Nilsson på UD som rapporterade om landssorg och flaggning. JH har antecknat att landssorg ej var aktuell. Vi har inte något sådant i Sverige.

Pekka Houtaniemi ringde till JH på sin väg till Åbo. Planerna var ett besök på räddningscentralen, ett sjukhusbesök och sedan presskonferens.

Kontakt förekom med Agneta Aronsson hovet och då fick man reda på att kungen hade skickat telegram till Meri i Estland och talat med Ahtisaari i Finland.

Det beslöts att kommandörkaptenen Emil Svensson som var anställd vid SB och JH skulle åka med till Åbo. Emil Svensson blev beordrad att klä sig i uniform, så han åkte hem och bytte om. Han hade varit inblandad i arbetet efter Jan Hewelius-olyckan.

Carl Bildt talade med Ingvar Carlsson kl. 10.30. De talade då om minnesgudstjänsten i Storkyrkan, att Ingvar Carlsson skulle delta vid denna. JH ringde och bekräftade detta för Ewerlöf på hovet. På fråga från JH om detta var hans första kontakt med Ingvar Carlsson svarade Carl Bildt att de även hade haft en kontakt tidigt på morgonen. Carl Bildt hade haft en bit av att han då hade ringt och väckt Ingvar Carlsson. JH har i sina anteckningar skrivit "ej tyst minut" i samband med Carl Bildts och Ingvar Carlssons samtal under förmiddagen.

Klockan 12.10 åkte de till Åbo. Under flygresan kommer en nyhetsflash från TT som säger att en överlevande besättningsman upptäckt att en av M/S Estonias bogportar var öppna. Carl Bildt sade på flygturen att han ville ha parallella minnesgudstjänster i Helsingfors och Tallin. Carl Bildt sade även att han ville tillsätta en svensk/finsk/estnisk sjösäkerhetskommission. Under flygresan fick de reda på att kungen hade uttalat sig i media. Ersättningsfrågan var också uppe. Carl Bildt uppgav att dåvarande lagstiftning inte hade räknat med ersättningar över 2 000. Ny lag skulle träda i kraft den 1 oktober 1994. Det var uppgifter som kom från olika departement som drogs, folk hade skrivit papper i olika frågor. När de flög in över finska viken kom de in i ovädret. Det regnade så in i vassen.

De landade och möttes av ett mediauppbåd. Troligen uttalade sig statsministern då. De gick sedan direkt in i ledningscentralen för räddningstjänsten där de andra statsministrarna redan

var. De fick en genomgång. Den finske statsministern konstaterade att orsaken till olyckan var okänd. Carl Bildt tackade och ställde frågor. Bl.a. frågade han vad som händer med fartyg som sjunker. Personalen på räddningscentralen sade att fartyget låg på 62-94 meters djup på internationellt vatten i finsk ekonomisk zon och att ingen kan leva på detta djup. Vad som hände med själva fartyget var inte räddningstjänstens sak. Emil Svensson sade att Sverige hade en robot som kunde gå ner till 300 meters djup. Den finska räddningstjänsten var välövad - man hade haft en övning senast helgen före olyckan. Räddningsledningen sköttes från Siija Europa. JH har antecknat "Flyget använder eget folk, talar samma språk."

Statsministrarna gick därefter in i enskild överläggning, klockan 15.15 finsk tid. Mats Bergkvist var med vid denna överläggning. Jonas Hafström talade med SB i Stockholm för att informera dem om läget.

Efter statsministrarnas överläggning gav Carl Bildt en briefing där han talade om fyra frågor:

- 1) Estnisk haverikommission med svenskt och finskt biträde.
- 2) Fartygets lokalisering finskt ansvar. Sverige skall hjälpa till.
- 3) Viktigt att hitta flera omkomna.
- 4) Bättre sjösäkerhetsorganisation i Östersjön.

JH talade med Pekka Houtaniemi efter detta. Frågan var om man kunde göra något mer från statsministrarnas sida i räddningsarbetet. De konstaterade att detta arbete gick bra.

JH har antecknat att haverikommissionsmyndigheterna skulle träffas i Åbo samma kväll.

Finland hade det operativa ansvaret för att hitta vraket - det var enligt JH förmodligen en resursfråga. Han har antecknat att erbjudande om bistånd från Rysstads sida avsågs.

De talade om förtroendeuppbyggande åtgärder - en kommission om sjösäkerhet. Sverige skulle snabbt ta initiativ och inbjuda Finland och Estland.

De tre statsministrarna fortsatte därefter till sjukhuset. Carl Bildt träffade tre svenskar, bl.a. en man som var 61 år som hade legat sex timmar i vattnet och som hade haft en kroppstemperatur om 26 grader när han räddades.

Därefter följde en presskonferens.

Mart Laar hade talat med tre estniska besättningsmän på sjukhuset. De hade varit i lastrummet. Lasten var surrad. De såg en våg som underifrån lyfte portdörren.

Om så var fallet så konstaterades att det måste röra sig om ett konstruktionsfel. I detta ärende ringde Carl Bildt upp Mats Odell från flygplatsen i Åbo när de skulle åka hem. Carl Bildt ville att Mats Odell skulle undersöka via sjöfartsverket om det fanns andra passagerarfärjor i drift som hade samma konstruktion. Det var en finsk konstruktion. Carl Bildt sade att det fanns ingen annan förklaring till olyckan. Carl Bildt ringde även upp Hans Laidre på rederiet för att informera om vad som hade framkommit i denna fråga. Det som de tänkte på i detta läge var om det fanns något annat fartyg med samma konstruktionsfel som skulle gå ut nästa dag. De var väldigt tagna av informationen från Mart Laar om hur olyckan hade gått till. De var

ensamma om den kunskapen och den måste föras vidare. Emil Svensson sade att fria vattenytor på ett fartyg är livsfarligt.

När de kom tillbaka till Stockholm hölls ett sammanträde i regeringsrummet på Rosenbad. Närvarande vid detta möte var följande personer:

Carl Bildt, Reidunn Laurén, Kristin Thelin, Lars-Åke Nilsson, Peter Tejler, Per Egon Johansson, Per Egarde, Olof Ehrenkrona, Lars Christiansson och Jonas Hafström.

Carl Bildt redogjorde för läget:

- 1) Estland sätter upp en haverikommission - Sverige och Finland biträder
- 2) Lokaliseringen av fartyget som ligger på internationellt vatten. Finland anser att de har skyldighet att göra detta.
- 3) Starka humanitära skäl att ta fram de omkomna. Ordet bärgning ska inte användas för undvikande av missförstånd att hela fartyget avses. "Ta fram de omkomna målsättningen solklart" (citat från JH:s anteckningar)
- Carl Bildt trodde inte att bärgning av själva fartyget var möjlig. Sjöfartsverket sagt något om 100-500 omkomna.
- 4) Inbjudan av Estland och Finland till seminarium angående hela färjetrafiken i Östersjön.
- 5) Fråga om konstruktionsfel. Finns detta på andra fartyg?
- 6) Minnesgudstjänst i Storkyrkan och samtidigt i Åbo domkyrka och i Tallin.

Enligt JH:s anteckningar från detta möte sade Carl Bildt vidare: Kropparna ska upp, kransar ska läggas på gravarna.

JH har även antecknat att ersättningsfrågan skulle bedömas enligt Sjölagen och Skadeståndslagen, att Estonia var fullförsäkrat samt att utredning och kontakter i denna fråga pågick. De talades på mötet även om medaljer till ytbärgarna, om detta skulle man tala med kungen. Carl Bildt hade vidare framfört ett tack till Danmark för helikopterinsatsen därifrån.

Här slutar JH:s anteckningar. Han var sedan inte inblandad i Estoniafrågan, vare sig i Statsrådsberedningen, vid partiöverläggningar eller i partiet.

JH uppger att hela målsättningen var att inte ta på sig någon uppgift utan att överlämna frågan till den tillträdande regeringen p.g.a. det snart förestående regeringsskiftet.

JH ger avslutningsvis följande kommentarer på fråga om vilka lärdomar och erfarenheter som han anser kan dras från Estoniakatastrofen:

Det svensk/finska samarbetet fungerade mycket bra.

Grundlagen i den sittande regeringens handläggning av frågan var riktiga. Det hölls snabbt möten där det redogjordes för åtgärder och lades upp en tidsplan. Carl Bildt höll själv i ledningen och planeringen av arbetet. Samordningen och ledningen av arbetet gjordes i Statsrådsberedningen. Detta var tydligt och alla andra rapporterade dit. De omedelbara kontakterna med andra länder togs direkt från Statsrådsberedningen, man gick ej via UD, som sedan skötte den mer konsulära sidan. Alla som var involverade blev väl informerade. Det var fullständigt självklart att regeringen skulle agera och att den tillträdande statsministern informerades.

Genomläst 980604 av JH som bekräftar att innehållet överensstämmer med vad han sagt. MW